

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/ Küresel Güç Mücadelesi

Yemen: Regional/Global Power Struggle In A Destabilised Country

İbrahim ARSLAN (*)

Özet

Yemen Arap Cumhuriyeti ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile -Avrupa'da Almanya örneğini hatırlatırcasına- birleşmelerine rağmen, Yemen halkını oluşturan grupların mezhep mensubiyetlerindeki farklılık, yönetim gücüne ve kaynaklara ulaşımındaki eşitsizlik, süregelen ötekileştirme politikaları ve kabileler arasındaki üstünlük mücadeleleri, yeni kurulan Yemen Cumhuriyeti'nde kalıcı istikrarın sağlanmasını engelledi. Aden Körfezi-Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı suyolunun güneyini kontrol eden stratejik bir mevkiide bulunan Yemen'e bölgesel/küresel aktörlerin doğrudan/dolaylı müdahalelerinin, sınırlı kapasiteye sahip ülkenin kırılğan içyapısından kaynaklanan hassasiyetlerle birleşmesi, devlet mekanizmasının etkinlikle işletilmesini olanaksız hale getirdi. Ülkede devam eden çatışma ortamı, bölgesel ve küresel güvenlik açısından önemli sonuçlar yaratabilecek potansiyele sahiptir. Uluslararası toplumun, "Ulusal Diyalog Konferansı" vasıtasıyla, Yemen'de üstlendiği istikrarı sağlama sorumluluğunu başarıyla yerine getirememesi halinde; ülkede devlet yapısının ortadan kalkması, beklenmedik bir olasılık değildir. Böyle bir gelişme sonrasında oluşabilecek güvensizlik ortamı, sadece Yemen ve bölge ülkelerini değil,

(*) Yrd. Doç. Dr. Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: ibrahim.arслан@uskudar.edu.tr

İbrahim ARSLAN

Aden Körfezi-Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz suyolundan yararlanan tüm ülkeleri etkileyecek, Ortadoğu'da Sünni-Şii gerilimi daha da artacak, terörist yapılanmalar güçlenecek, küçük ve hafif çaplı silahların dünya ölçeğinde yayılması kolaylaşacaktır.

Anahtar kelimeler: Husi, Zeydi, Sünni, Çatışma, Hadi

Abstract

Although Yemen Arab Republic and People's Democratic Republic of Yemen unified at the end of Cold War era -reminding Germany case in Europe-, the fact that Yemeni people consisted of groups belonging to different factions, inequality to reach resources and power; continual marginalization policy and disputes related to superiority among tribes, hampered the establishment of sustainable stability in newly founded Yemen Republic. The combination of direct/indirect intervention of regional/global Powers with the sensitiveness derived from fragile interior structure of the country, which has limited capacity, makes impossible to function the state mechanism effectively in Yemen located on a strategic place checking the South Entrance of Gulf of Aden-Bab el Mandeb Strait-Red sea-Suez Channel waterline. The ongoing conflict environment in the country has potential to create important results in terms of regional and global security. Collapse of state system in Yemen is not unexpected contingency in case the responsibility of stability undertaken by international community via "National Dialogue Conference" doesn't conclude successively. Insecure environment coming into existence after such a development will affect not only Yemen and regional countries, but also all countries taking advantage of Gulf of Aden-Bab el Mandeb Strait-Red sea waterline, Sunni-Shia tension will increase even more in the Middle East, terrorist structures will gain strength, proliferation of small arms and light weapons in global scale will get easier.

Keywords: Houthi, Zaidi, Sunni, Conflict, Hadi

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte, Arap yarımadasındaki Yemen Arap Cumhuriyeti ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin birleşmesi ile Yemen Cumhuriyeti kuruldu. İngiltere'nin 1839'da Aden'i işgaliyle bozulan coğrafi bütünlük, 151 yıl sonra tekrar sağlanmasına rağmen, Yemen'de, birleşmeden hemen sonra, Kuzey ve Güney arasında şiddet içeren çatışmalara tanık olundu. Güney'in; Yemen Cumhuriyeti'nden ayrılmaya ilişkin talebi, 1994'de, hükümet güçleri tarafından şiddet kullanılarak bastırıldı.

Yemen halkını oluşturan grupların mezhep mensubiyetlerindeki farklılık, yönetim gücüne ve kaynaklara ulaşım olanaklarındaki eşitsizlik, süregelen ötekileştirme politikaları, ülkede kalıcı istikrarın sağlanmasının önündeki engeller olarak öne çıktı. Ülkenin içyapısındaki bu hassasiyet, stratejik olarak çok önemli bir su yolu olan Aden Körfezi-Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı üzerinde bulunan ülkeye doğrudan ve dolaylı yapılan dış müdahalelerle birleşince; Yemen'deki devlet yapısı işlemez hale geldi. Günde 2 doların altında geliri olan insanların genel nüfusa oranının %47 olduğu Ortadoğu'nun en yoksul ülkesi Yemen; sınırlı kapasitesi ile, karşılaştığı karmaşık siyasal, sosyal ve güvenlik sorunlarının üstesinden gelmeye çalışmaktadır.

Birleşmeden sonra Yemen'de artarak devam eden şiddet ortamının incelendiği bu çalışmanın amacı; çatışmaların ana nedeni olarak görülen kırılğan içyapıyı ve bölgede etkili olan aktörlerin politikalarını analiz etmek, güvenlik ortamının geleceğine ilişkin öngöründe bulunmaktır. Çalışmada; "Tarihsel Arka Plan ve Günümüzde Yaşananlar" başlığı altında, ülkenin geçmişi özetlenecek, bölünmeye doğru evrilen çatışmalar sınıflandırılarak, taraflar ve nedenler üzerinde durulacak; güncel gelişmeler üzerine oluşturulan "Ulusal Diyalog Konferansı" ve gerçekleştirilen "Kararlılık Fırtınası" (Decisive Storm) operasyonuna değinilecektir. Aden Körfezi-Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz su yolu, Yemen ve en genelde Arap yarımadası üzerinde etkinliğini artırmaya/sürdürmeye çalışan güçlerin izledikleri politikalar, "Bölgede Etkin Olan Bölgesel/

Küresel Aktörlerin Tutumu” başlığı altında tartışılacak; güvenlik ortamına duyulan ihtiyaç, küresel düzeyde dünya ticareti, enerji güvenliği ve genel güvenlikle ilişkilendirilecektir. Yemen’deki ulusal kimliğin belirlenmesi/benimsenmesindeki tartışmalı durum, “İnşacı Yaklaşım Açısından Yemen’de Kimlik Sorunu” başlığı altında, dış politikaya yön veren kimlik-çıkart uyumu üzerinde durularak ‘İnşacı Yaklaşım’la açıklanacak, edinilen bilgiler ve ulaşılan bulgular, “Sonuç” ta yorumlanacaktır.

Tarihsel Arka Plan ve Günümüzde Yaşananlar

Arap yarımadasının güneyinde yer alan, kuzeyinde Suudi Arabistan ve doğusunda Umman’la komşu olan Yemen; güneyinden Aden Körfezi, batısından Kızıldeniz ile çevrelenmiştir. 527.968 kilometre kare yüzölçüme sahip olan Yemen’in nüfusu 25.338.458’dir. Yemen’de Afro-Araplar, Güney Asyalılar ve Avrupalılar da yaşamakla birlikte, nüfusun büyük çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır.¹ %99,1’i Müslüman olan Yemen nüfusunun %65’i Sünni (Şafii Mezhebi)², %35’i Şii/Zeydi’dir.³ Zeydiler, Şii olarak tanımlanmalarına rağmen ‘Ehl-i Sünnet’e çok yakındırlar ve Hanefi fikhını benimserler. Yemen’de Husi⁴ olarak isimlendirilen grup, çoğunlukla ülkenin kuzeyinde yaşamakta olan Zeydilere dayanır; Sa’ada, Husilerin dini merkezi olarak kabul edilmektedir.⁵

Ülkenin bugün kapladığı coğrafya, 1517’den Birinci Dünya Savaşı’na kadar Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde olmasına rağmen, İmparatorluk, bölge üzerinde mutlak bir denetim sağlayamadı; özellikle farklı kabilelerin kontrolü altındaki kıyı kesimler, 18. yüzyılın ortalarından itibaren fiilen bağımsızlığını kazanmıştı. Yemen’de Zeydiler ile Şafiiler

¹“Countries of the world, Yemen People 2014,” Son güncelleme 06 Kasım 2014, Erişim 27 Mayıs 2015, http://www.workmall.com/world_fact_book_2014/yemen/yemen_people.html.

² Cemalettin Taşken, “Yemen’de Suud-İran Rekabeti ve Husiler,” *Ankara Strateji Enstitüsü*, 5 Eylül 2014, Erişim 29 Mayıs 2015,

<http://www.ankarastrateji.org/haber/yemen-de-suud-iran-rekabeti-ve-husiler-1370/>.

³ Mark Corcoran, “Timeline: A century of conflict in Yemen,” *ABC News*, Güncelleme 22 Nisan 2015, Erişim 4 Mayıs 2015,

<http://www.abc.net.au/news/2015-04-15/yemen-a-century-of-conflict/6381720>.

⁴ Kaynaklarda Houti, Hutu, Hutsi olarak da geçmektedir.

⁵ Fuad Ferhavi, “Yemen Savaşı Bölgeye ve Çin ile Rusya’nın Yaklaşımına Bir Bakış”, *Analist*, Mayıs 2015 (A), 51, s.33.

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

arasındaki üstünlük mücadelesi, 19. yüzyılın sonlarında başladı. İmam Yahya, mezhebin kuralları gereği imamlarını seçimle tespit eden Zeydilerin bu uygulamasına, 1891’de son verdi. Yahya’nın, kendi hanedanını kurup monarşi rejimini ilan ederek yönetimi Zeydilere dayandırması, Şafiiler tarafından tepkiyle karşılandı. 1910’da Osmanlı egemenliğine başkaldıran İmam Yahya, Osmanlı İmparatorluğu ile 1911’de yapılan anlaşma hükümlerine göre, içişlerinde bağımsız kaldı. Bu anlaşmayla Zeydiler, Yemen’de büyük bir üstünlük sağladılar.⁶ Osmanlı İmparatorluğu’nun, 1. Dünya Savaşı sonrasında bölgeden çekilmesi ile Kuzey Yemen, İmam Yahya liderliğinde bağımsızlığını kazandı. Aden Körfezi ve Bab’ül Mendep Boğazı’nı kontrol eden konumuyla stratejik öneme sahip Güney Yemen ve Aden limanı ise, İngiltere’nin himayesinde kaldı.

İmam Yahya’nın 1948’de çıkan ayaklanmada suikast sonucu öldürülmesiyle, oğlu İmam Ahmet başa geçti. Ahmet, ayaklanmayı, Suudi Arabistan’ın yardımıyla çok kanlı bir şekilde bastırdı⁷ ve -Kuzey Yemen’de feodal rejime son vereceklerini açıklayan rakiplerini etkisiz hale getirerek- 1962 yılına kadar ülkeyi yönetti. İmam Ahmet’in 1962’de ölümü üzerine yönetimi ele geçiren ordu, Yemen Arap Cumhuriyeti’ni kurdu. Bu durum, Suudi Arabistan ve Ürdün’ün desteklediği monarşi taraftarları ile Mısır’ın desteklediği cumhuriyetçiler arasında iç savaşın başlamasına neden oldu. Mısır devlet başkanı Cemal Abdul Nasır’ın Kuzey Yemen’e gönderdiği 70.000 kişilik askeri güç, 1967’ye kadar ülkede kaldı. Tam olarak bilinmemekle beraber 100.000-200.000 arasında insanın ölümüne neden olduğu tahmin edilen çatışmalar, cumhuriyetçilerin üstünlüğüyle sona erdi.⁸ ‘İmamet Devleti’nin 1969’da Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdul Nasır’ın desteği ile yıkılması; Zeydi dini liderlerin, günümüzde milliyetçi ve cumhuriyetçi akıma karşı öfkelerinin nedenini açıklamaktadır.⁹ İmamet Devleti’nin yıkılmasından sonra Sa’ada, geri plana atılarak devlet otoritesinin dışında tutuldu. 1985’e kadar Sa’ada’ya herhangi bir vali

⁶ M. Efe Çaman vd, “Yemen: “Yeni Afganistan” mı?”, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 1.Cilt* içinde, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhtetin Ataman, (Ankara: Nobel 2010), s.340.

⁷ A.g.e.

⁸ Mark Corcoran, a.g.m.

⁹ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), a.g.m. ss.33-34.

İbrahim ARSLAN

atanmaması,¹⁰ bu bölgede yaşayan insanların, yönetim karşıtı duruşunu güçlendirdi.

Kuzey Yemen’de iç savaşın sürdüğü yıllarda, Güney Yemen’de de İngiliz sömürge yönetimine karşı bağımsızlık mücadelesi veriliyordu. Ülkede 1963’de başlayan ayaklanma; İngilizlerin, 1967’de, Aden’den çekilmesi ile sonuçlandı. Güney Yemen; Aden ve Güney Arabistan’ın önceki himaye bölgesinden oluştu. Güney Yemen’de yönetimi ele geçiren Marksistler, 1970’de, ülkenin ismini Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti (People’s Democratic Republic of Yemen) olarak değiştirdiler.

Dünya genelinde ülkelerin/bölgelerin, Amerika ve Rusya yanlısı olmak üzere ikiye bölündüğü Soğuk Savaş koşullarında, Kuzey’deki Yemen Arap Cumhuriyeti’nin ABD yanlısı, Güney’deki sosyalist cumhuriyetin SSCB yanlısı tarafı temsil ettiği söylenebilir. Her iki ülke, 1839’da, İngiltere’nin Aden’i işgaliyle kaybedilen coğrafi bütünlüğü yeniden kurmak istemekle birlikte, birleşmenin kendi yönetimleri altında gerçekleşmesini öngörüyorlardı.¹¹

Ali Abdullah Salih’in, 1978’de, Kuzey Yemen’in devlet başkanı olmasından bir yıl sonra, Kuzey ve Güney arasında artan sınır çatışmaları, Arap Ligi arabuluculuğunda çözüme kavuşturuldu. Sovyetlerin dağılma sürecinde, 1990’da, Kuzey ve Güney Yemen birleştiler ve tek bir ülke olarak Yemen Cumhuriyeti’ni kurdular.¹² Birleşme, 22 Mayıs 1990’da, iki ülke topraklarındaki petrol bulunduğu tespit edilen Maribü’l-Cevf bölgesinde ortak arama yapma planı ile gerçekleştirildi.¹³ Birleşme öncesi var olan her iki devletin ayrılıkçı ordu mensupları, bu dönemde, ülkede gerilimin artmasının nedeni oldular. Taraflar arasında sürdürülen görüşmelerin ardından, 1993’de, Kuzey-Güney koalisyon hükümeti kurulmasına rağmen, Güneyliler, Sana’daki hükümet tarafından politik ve ekonomik olarak ötekileştirildiklerini iddia ederek; 1994’de birliği bozmaya yönelik

¹⁰ *A.g.m.*, s.34.

¹¹ M. Efe Çaman vd, *a.g.e.*, s.342.

¹² Mark Corcoran, *a.g.m.*

¹³ M. Efe Çaman vd, *a.g.e.*, s.342.

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

başarısız bir girişimde bulundular.¹⁴ Güneyli Başkan Yardımcısı Ali Salim el-Baid'in Aden'e çekilmesi üzerine, Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih acil durum ilan ederek, el-Baid ve ayrılıkçı Güneyliler üzerine yürüdü. El-Baid'in Güney'de bağımsız bir cumhuriyet ilan etmesi ile Kuzey ve Güney silahlı kuvvetleri arasında silahlı çatışmalar yaşandı ve devam eden süreçte Kuzey, Güney'in başkenti Aden'i işgal etti. Ülkeyi terk eden El-Baid, yokluğunda yapılan yargılama sonucunda ölüme mahkûm edildi. İnsan Hakları gözlemcilerine göre, bu süreçte, Yemen'de 1.500 insan hayatını kaybetti, yaralıların sayısı ise 6.000'e ulaştı.¹⁵

Yemen'deki istikrarsız ortam, sonraki yıllarda da devam etti. Ülkenin yönetim gücüne ve kaynaklara ulaşımındaki eşitsizliğin neden olduğu şiddetli çatışmalar, günlük yaşamın bir parçası haline geldi. Kuzey'de Husiler ile hükümet güçleri arasındaki çatışmalar, Güney'de ayrılıkçı ayaklanma, El Kaide'nin ülke genelinde süregelen saldırıları ve kabileler arasındaki güç mücadelesi, Yemen'deki kaotik ortamı gün geçtikçe üstesinden gelinemez hale getirdi.¹⁶

Yemen'de son on yıl içinde Husiler ile hükümet güçleri arasındaki çatışmalar ve El Kaide tarafından gerçekleştirilen saldırılarda artış gözlenmektedir. Zeydi olan Hüseyin el Husi'nin¹⁷ 2004'de Kuzey'de başlattığı isyanda, -aralarında Husi'nin de bulunduğu- yüzlerce kişi hayatını kaybetti. Husiler ve hükümet güçleri, 2005'de ateşkes konusunda uzlaşma sağlamalarına rağmen; çatışmalar 2007'de de devam etti. Bu dönemde, ülkede, yabancılara yönelik El Kaide saldırılarına da tanık olunuyordu. Bir El Kaide intihar bombacısının Batılı turistlerin araçlarına saldırması sonucunda 8 İspanyol ve 2 Yemenli öldürüldü. El Kaide militanlarının, 2008'de, Sana'daki ABD büyükelçiliğine düzenledikleri saldırılarda 18 kişi hayatını kaybetti. Yemenli ve Suudi El Kaidelerinin birleşerek, 2009'da, "Arap Yarımadası'ndaki El Kaide" (Al Qaeda in the Arabian Peninsula-

¹⁴ "Yemen crisis: Who is fighting whom?," *BBC News*, 26 Mart 2015, Erişim 4 Mayıs 2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423>

¹⁵ Mark Corcoran, *a.g.m.*

¹⁶ "Yemen crisis: Who is ..."

¹⁷ Husiler, adlarını, liderleri Hüseyin el-Husi'den almaktadırlar. Hüseyin el-Husi, halkın Devlet Başkanı Salih'e karşı hoşnutsuzluğunu göstererek 2004'de yönetim karşıtı bir hareket başlattı. Bu hareket esnasında hayatını kaybeden el-Husi'nin yerine, 33 yaşındaki Abdülmelik el-Husi geçti.

İbrahim ARSLAN

AQAP) örgütünü kurmaları ile ülkede şiddet daha da arttı. Aynı yıl içinde Yemen birlikleri, Kuzey'deki Husi isyancılarına karşı yeni bir saldırı başlatırken, ABD destekli Yemen güvenlik güçleri de, Abyan bölgesindeki El Kaide sığınaklarına karşı saldırılar düzenledi. AQAP'ın iddiasına göre, bu dönemde bir sualtı bombacısı olan Ömer Faruk Abdulmuttalip, ABD uçak gemisine saldırı girişiminde bulundu.¹⁸ Bu gergin ortamda, bir başka çatışma da Yemen'in kuzeyindeki sınır bölgesinde, Suudi Arabistan'a ait birlikler ile Husiler arasında yaşandı. Çatışmada 200'den fazla Suudi askeri hayatını kaybetti.

Yemen'de radikalleşen Nijeryalı bir gencin, Aralık 2009'da Detroit bağlantılı bir uçuşta patlatmak üzere, üzerinde patlayıcı madde gizlemesiyle ortaya çıkan suikast girişimi; ABD'nin AQAP'ı, kendi iç güvenliğine yönelik en önemli tehditlerden biri olarak görmesine neden oldu.¹⁹ Hükümet ve Husi isyancıları arasında 2010'da devam eden çatışmalarda ise yaklaşık 3.000 asker hayatını kaybetti.²⁰

16 Ocak 2011'de yaklaşık 30 kişilik bir grubun Sana Üniversitesi'nde Devlet Başkanı Abdullah Salih'in görevi bırakması yönünde bir gösteri düzenlemesiyle ülkede olaylar yeniden başladı.²¹ Arap Baharı protestolarının Yemen'in başkenti Sana sokaklarında yayılması üzerine, Devlet Başkanı Salih, 2013'den sonra görevi bırakacağına söz verdi. Bu süreçte, Yemen ordusunda etkinliği bilinen Ali Muhsin el-Ahmar'ın reformcu güçlerin safına geçmesi, Devlet Başkanı Salih'in gücünü daha da zayıflattı. Devam eden gösterilerde polislin ateşi sonucunda 50'den fazla Yemenli yaşamını yitirdi; hükümette etkin görevlerde bulunan birçok bürokrat, bu süreçte göstericileri desteklediklerini açıkladılar.

Devlet Başkanı Salih'in, füzeli bir saldırı sonucunda yaralanarak tedavi amacıyla Suudi Arabistan'a gittiği dönemde; ABD, Yemen'deki

¹⁸ Mark Corcoran, *agm*.

¹⁹ The Economist, Economist Intelligence Unit, "Country Report Yemen," (Londra, 4 Mayıs 2015), s.21.

²⁰ Mark Corcoran, *agm*.

²¹ Adel Siraj Merdad, "Yemen'de Neler Oluyor?", International Middle East Peace Research Center, s.2, Erişim 12 Haziran 2015, <http://www.impr.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/Yemende-Neler-Oluyor.pdf>

El Kaide sığınaklarına karşı insansız hava araçlarıyla gerçekleştirdiği saldırıları artırdı. El Kaide liderlerinden, ABD doğumlu Anwar el-Awlaki, bir insansız hava aracı saldırısında öldürüldü. Yemen'e döndükten sonra görevi yardımcısı Abdurabbu Mansur Hadi'ye devredeceğini açıklayan²² ve birleşme öncesi yürüttüğü Devlet Başkanlığı görevini, birleşmeden sonra da kesintisiz devam ettiren Salih'in 2012'de ülkeyi terk etmesi üzerine; Yemen halkı, Devlet Başkanı Yardımcısı Hadi'yi, 2 yıllığına, Geçici Devlet Başkanı seçti.²³

Hadi'nin devlet başkanlığının ilan edildiği törende, AQAP tarafından gerçekleştirilen bir intihar bombacısı saldırısında, 26 asker yaşamını yitirdi. Bu dönemde, Sana'da gerçekleştirilen bir başka AQAP saldırısında 96 asker hayatını kaybederken; güvenlik güçleri ile AQAP arasında ülkenin güneyinde devam eden çatışmalarda yüzlerce insan yaşamını yitirdi.²⁴ Ülkede karşılaşılan ağır sorunların çözümü amacıyla oluşturulan ve önemli siyasi partilerin katıldığı "Ulusal Diyalog Konferansı"²⁵ yeni bir anayasa

²² Mark Corcoran, *agm*.

²³ Adel Siraj Merdad, *a.g.m.*, s. 2.

²⁴ Mark Corcoran, *agm*.

²⁵ Arap Baharı ile birlikte Yemen gençliği şiddet içermeyen bir hareket başlattı. Başkent Sana ve diğer kentlerde onbinlerce demokrasi taraftarının katılımıyla yoğun protesto gösterileri başladı. Devlet Başkanı Saïh'in önemli destekçilerinden General el-Ahmar'ın 21 Mart 2011'de yönetimden ayrılarak devrimi desteklemesi ile birçok Yemenli kabile, Ahmar'a katıldı. Bu gelişme göstericileri güçlendirirken, gösterilerin barışçıl doğasını ve demokrasi taleplerini politize ederek Yemen'in kanlı bir iç savaşla bölünebileceği endişelerini artırdı. Bu ortamda AB, Suudi Arabistan, İngiltere ve ABD'den oluşan uluslararası aktörler, görüşmelere başlanması için Yemen'de öne çıkan tarafları ikna ettiler. Devlet Başkanı Salih, kapsamlı politik sorunların çözülmesini ve çatışmaların sona erdirilmesini içeren bir inisiyatif, Körfez İşbirliği Konseyi himayesinde, 23 Kasım 2011'de, Riyad'da imzalanarak başlattı. İnisiyatif Salih'e, yardımcısı Hadi'ye görevi devretme sorumluluğunu da veriyordu. İktidarın, Genel Halk Kongresi Partisi ve muhalif Ortak Hareket/Buluşma Partileri ittifakı arasında paylaşıldığı bir uzlaşma hükümeti kuruldu. Ulusal Diyalog Konferansı, Körfez İşbirliği Konseyi inisiyatifinin en önemli parçasıdır. Konferans; kadınlar ve gençlerin ağırlıkta olduğu Yemen'de değişimi sağlayacak güçlerin yanı sıra, devlete karşı önemli bir güç olan Sa'ada'daki Ensarullah ve Güney hareketi de dâhil tüm tarafların katılımına olanak sağlamaktadır. Konferans; işbirliğini öngörmekte, toplumsal uzlaşma sürecine zemin oluşturmaktadır. Siyasal partileri, Güney hareketini, Husileri, kadınları, gençleri, Sivil Toplumu kapsayan Konferansta 565 katılımcı yer almaktadır. %50'si Güney'den olan katılımcıların % 30'su kadındır. Ulusal Diyalog Konferansı Güney, Sa'ada, Devletin İnşası, Güvenlik, Hak ve Özgürlükler, Kalkınma, Adalet, Özel Entiteler ve İyi Yönetim başlıkları altında çalışma gruplarından oluşmaktadır. Ulusal Diyalog Konferansı, çalışmalarında sona yaklaştığında hükümet Güney sorununun tüm süreci sona erdirebileceğinden endişe ediyordu. Böyle bir durumda sorunların çözülmesine yönelik gayretleri tekrar bu noktaya yoğunlaştırmak üzere Suudi Arabistan, İngiltere ve Yemen'in eş başkanlığını yaptığı 39 ülkeden oluşan "Yemen'in dostları" grubu devreye girerek uluslararası baskıyı

İbrahim ARSLAN

oluşturulmasına yönelik çalışmalarına 2013'te başladı. Yemen'deki tarafların yanı sıra, bölgesel ve küresel aktörler tarafından desteklenen "Ulusal Diyalog Konferansı", ülkede krizin çözümüne yönelik, şiddet içermeyen tek mekanizma olarak görülmektedir. "Ulusal Diyalog Konferansı"na Güneylilerin desteği sınırlıdır. Bunun nedeni, birleşmeden sonraki süreçte aranmalıdır. Bu bağlamda; 1994'deki savaşın galibi olan Kuzeyliler ile Kuzeylilerin müttefikleri Güneylilerden oluşan politik elit, savaş sonrasında Güneylilerin taleplerini dikkate almadı ve ülkede eşitliği sağlayacak etkili bir yönetim tesis edilemedi. Siyasi yanlışlıklar sonucunda 2000'lerin ortasından itibaren ülke krize sürüklendi; Kuzey'deki Sa'ada ile Güney'in birçok vilayetinde halk hareketleri baş gösterdi.

Körfez İşbirliği Konseyi'nin inisiyatifi sonucu, Ali Abdullah Salih'in, görevi yardımcısı Abdurabbu Mansur Hadi'ye devretmesiyle başlayan geçiş sürecinin iki yıl içinde tamamlanması öngörülmekteydi. Bu süreçte "Ulusal Diyalog Konferansı" müzakereleri ile anayasanın yazılması, cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin gerçekleştirilmesi ve devletin yeniden yapılandırılması öngörülmesine rağmen, başta Suriye olmak üzere bölgedeki ve ülke içindeki gelişmeler, süreci doğrudan ve olumsuz olarak etkiledi;²⁶ iki yıllık geçiş süreci, yeni bir anayasa kabul edilemeden ve seçimler gerçekleştirilemeden sona erdi.²⁷ Mart 2013'de çalışmalarına başlayan "Ulusal Diyalog Konferansı"nın 10 aylık çalışması sonucunda; Devlet Başkanı Hadi, 2014'de, Yemen'in altı bölgesel bir federasyon olacağını açıkladı. Bunun üzerine, Husiler, açıklanan planı kabul etmediklerini deklare ettiler; AQAP ise, gerçekleştirdiği saldırılarla ülkedeki istikrarsızlığı daha da artırdı.

---

artırdı. Güney hareketi katılımcıları, ilerleyen süreçte ayrılık taleplerini; Güney ve Kuzey olarak iki eyaletten oluşan bir federal devlet ve federe devletler arasında daha önce var olan uluslararası sınırların korunması önkoşuluyla yumuşattılar. Kuzey temsilcileri ise, eski sınırı birçok yerde bölecek şekilde birkaç federe devletten oluşan bir federal devleti kabul edebileceklerini ifade ettiler. (Kaynak: Ali Saif Hassan, Yemen National Dialogue Conference: managing peaceful change?, Accord Issue 25. www.c-r.org/sites/default/files/accord25_Yemen.pdf)

²⁶ Adel Siraj Merdad, *a.g.m.*, s. 2.

²⁷ Charles Schmitz, *Yemen's National Dialogue*, MEI Policy Paper 2014-1, Middle East Institute, Şubat 2014, s. 2.

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

Husiler, hükümet güçlerinin yanı sıra ülke genelinde AQAP'la da savaştıklarından dolayı; Yemen'de ulusal bir siyasi hareket yarattıklarını ve Yemenlilerin, eski rejimin baskın olduğu geçiş hükümetine duydukları öfke nedeniyle, kendilerini desteklediklerini düşünmektedirler.²⁸ Devlet Başkanı Hadi'ye karşı güçlü bir muhalefet oluşturan Husilerin lideri Abdülmelik el-Husi, Ağustos 2014'de Devlet Başkanı'ndan ülkenin düşük gelirli kesimlerine yapılan devlet desteğinin iptal edilmesi kararını geri almasını ve "yozlaşmış" hükümeti, Yemen'i "daha iyi temsil edecek bir hükümetle" değiştirmesini talep etti. Devam eden süreçte, aralarında Sünnilerin de bulunduğu binlerce Husi destekçisi, Sana'daki hükümet binalarının önünde eylemlere başladılar.²⁹ Devlet Başkanı Hadi, eylemleri sona erdirmek amacıyla; 2 Eylül'de hükümeti feshetme ve yakıt fiyatlarını yüzde 30 azaltma sözü vermesine rağmen, bu girişim, Husiler tarafından yetersiz bulundu. Eylemlerde güvenlik güçlerinin Husi destekçilerine ateş açmasıyla kriz derinleşti. Ordu ile Sana'da yaşanan şiddetli çatışmalar sonrasında Husiler, hükümet binalarını işgal ettiler. Birleşmiş Milletler Yemen Özel Temsilcisi Cemal bin Ömer, 20 Eylül'de, hükümetin Husilerle anlaşmayı kabul ettiğini duyurdu.³⁰ Anlaşma kapsamında Husiler, taleplerinin (yakıta devlet desteği, yeni bir hükümetin kurulması, Devlet Başkanı'na danışman atamaları ve Ulusal Diyalog Konferansı'nda kararlaştırılan politikaların uygulanması) karşılanması koşuluyla Sana'dan çekilmeyi kabul etmelerine rağmen, anlaşmanın; militanların, diğer kuzey kentlerden çekilmelerini ve 45 gün içinde silahlarını yetkililere teslim etmelerini şart koşan güvenlik bölümünü imzalamayı reddettiler.³¹ Devam eden süreçte Husiler, hükümete ait tesislere el koydular ve yönetimi ele geçirdiler. Başkent Sana'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın Husiler tarafından kuşatılması sonucu ilk olarak Başbakan Halid Mahfuz Bahhah hükümeti, daha sonra da Devlet Başkanı Hadi, Ocak 2015'de istifa etti. Ev hapsinde tutulan Hadi, daha sonra Sana'dan Aden'e kaçmayı başardı. Bu gergin ortamda, Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), Yemen'deki ilk saldırısını Şii camilerini hedef alarak

²⁸ Neşe İdil, "Sana hükümeti, El Kaide ve Husiler... Yemen'de ne oluyor?," *Radikal*, 23.01.2015, Erişim 4 Mayıs 2015, http://www.radikal.com.tr/dunya/sana_hukumeti_el_kaide_ve_husiler_yemende_ne_oluyor-1278327.

²⁹ A.g.m.

³⁰ A.g.m.

³¹ A.g.m.

gerçekleştirdi.³²

Yemen'deki çatışmalar ve güvensizlik üç kategoriye ayrılabilir. İlki, Yemen hükümetine ve uluslararası hedeflere karşı AQAP tarafından gerçekleştirilen saldırılar; ikincisi ise, Yemen hükümeti güvenlik güçleriyle al-Hiraak al-Janoubi olarak bilinen Güney'deki ayrılıkçı hareket arasındaki çatışmalardır. Her iki çatışma, özellikle 2011'deki Arap Baharı'ndan sonra, tehlikeli boyutlara ulaştı. 2011'de Ensar El-Sharia olarak bilinen El Kaide bağlantılı grup, Yemen'in güneyindeki Abyan valiliğini ele geçirdi ve bu bölgede İslam hukukunun sıkı biçimde uygulanmasını zorunlu kıldı. Yemen askeri ve yerel milisler, 16 ay süren ve yüzlerce ölüme neden olan çatışmalarda Ensar el-Sharia'yı mağlup ettiler. Ensar el-Sharia ve AQAP, dağıldıkları komşu illerde şiddete başvurmaya devam etmektedirler.³³ Güney'deki ayrılıkçı hareket Hiraak, Arap Baharı'ndan bu yana düzenli olarak büyük ölçekli protestolar düzenlemektedir. Protestolarda, Yemen güvenlik güçleri göstericilere ateş açmakta, öldürülenlerin sayısı arttıkça Hiraak,³⁴ daha fazla otonomi olan talebini, bağımsızlığa doğru değiştirmektedir. Bu durumun, 2013'ün sonları-Mart 2015 ortasına kadar olan dönemde, tarafların ateşkesi kabul etmelerine kadar, devam ettiği görülmektedir.³⁵ Üçüncü çatışma kategorisini ise, Husilerin, Selefî (Sünnî) milisler ve İslamcı El-İslah partisine karşı angaje oldukları mezhepçi politik şiddet oluşturmaktadır.

³² Mark Corcoran, *agm*.

³³ Steven A. Zyck, "Yemen's security crises and transition process: implications for humanitarian action and access," *Humanitarian Exchange Magazine*, May 2014, Issue 61, Erişim 4 Mayıs 2015, <http://www.odihpn.org/humanitarian-exchange-magazine/issue-61/yemens-security-crises-and-transition-process-implications-for-humanitarian-action-and-access>.

³⁴ Güney'deki bağımsızlık yanlıları, iki devletin 1990'da birleşmesinden sonra ekonomik, politik ve sosyal marjinalleşmeden dolayı 1994'de kuzeyden ayrılmayı denediler ancak başarılı olamadılar. 2011 ayaklanmasından sonra bir güneyli olan Hadi'nin geçici Cumhurbaşkanlığına gelmesi dahi güneylilerin Kuzey'den tam bağımsız olma taleplerini etkilemedi. Hiraak, kendi içinde konsey, parlamento ve grup olarak isimlendirilen fraksiyonlara bölünmüş durumdadır. Bunlar birbirlerine karşı rakip olduklarından her oluşum bağımsızlık yanlılarının gerçek temsilcilerinin kendileri olduğunu iddia etmektedirler. Hadi, kendisinin etkili olduğu Ulusal Diyalog Konferansı'nı barış görüşmelerinde muhatap olarak almakta ve daha ılımlı bir çizgide tutmakta, ayrılık yanlılarını kendi önerdiği altı bölgeci federalizmi kabul etmeye zorlamaktadır. Kaynak: The Economist, Economist Intelligence Unit, "Country Report Yemen," (Londra, 4 Mayıs 2015), s.27.

³⁵ Steven A. Zyck, *a.g.m*.

Ülkede yüzlerce insan Husi, Selefi, kabile milisleri ve diğerleri arasındaki mücadelelerde yaşamlarını yitirmektedir. Bu durum, sadece İran'ın, Husiler tarafında çatışmalara dâhil olması ya da Suudi Arabistan'ın Selefilere destek sağlamasıyla değil, tüm bölgelerde milislerin mevcut gergin ortama katılım sağlamlarıyla daha da ağırlaşmaktadır. Yemen güvenlik güçleri; Devlet Başkanı Hadi'yi destekleyenler ile Husiler ve Hadi'nin selefi Ali Abdullah Salih'i destekleyenler olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Devlet Başkanı Hadi, yoğun olarak ülkenin güneyinde yaşayan Sünniler, Halk Direniş Komiteleri ve yerel kabilelerin milisleri tarafından desteklenmektedir.³⁶ Yemen'deki çatışmaların tarafları ile ülkedeki genel güvenlik durumu Şekil 1'de görülmektedir.

Yemen'deki gelişmeler üzerine; ABD, AB, İngiltere ve Fransa, 11 Şubat 2015'de, başkent Sana'daki diplomatik misyonlarını kapattılar ve görevlilerini tahliye ettiler. Eylül 2014'den beri Sana'yı kontrol altında tutan Husiler, ülkeyi geçici olarak yönetmek üzere bir devrim komitesi oluşturdular.³⁷ Yönetimdeki Yemen'in tarihi partisi Genel Halk Kongresi (General People's Congress-GPC) ile muhafazakâr kabileler ve Sünni İslamcı gruplardan oluşan İslah Partisi, Husilerin tek yanlı uygulamalarını kabul etmeyerek parlamentonun feshedilmesine ve Husiler tarafından denetlenen bir yapının oluşturulmasına karşı çıkmaktadırlar.³⁸

Ferhavi'ye göre, Husiler, "Ulusal Diyalog"un bir parçası olmalarına rağmen, İran'ın desteğiyle ülkedeki siyasi süreci engellemektedirler.³⁹ Ülke içindeki gelişmelerin yanı sıra Mısır'daki hükümet değişikliğinin de Devlet Başkanı Hadi'nin gücünü olumsuz etkilediği belirtilmelidir. Devlet Başkanı Hadi'nin, önceki Devlet Başkanı'nın oğlu Ahmed Ali Abdullah Salih'i⁴⁰ Cumhuriyet Muhafızları Komutanlığı'ndan alması ve orduyu

³⁶ *Yemen crisis: Who is ...*

³⁷ *The Economist, a.g.m., s.26.*

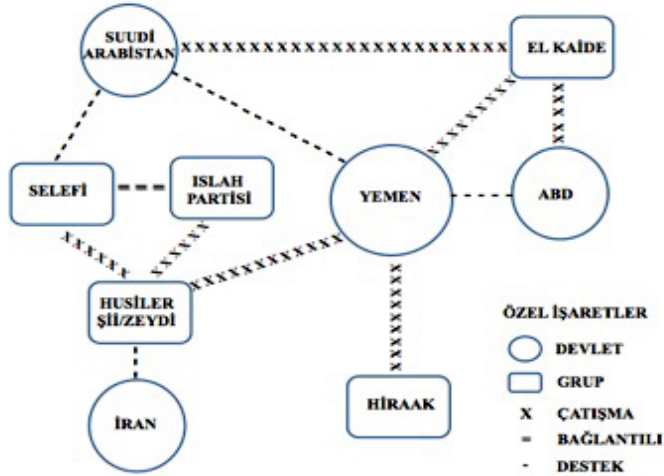
³⁸ *A.g.m.*

³⁹ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m., s.35.*

⁴⁰ Albay Ahmed Ali Abdullah Salih, Devlet Başkanı Hadi'nin istifasından sonra Devlet Başkanlığı görevini üstlenmeyi beklemekteydi. Kaynak: "UAE website: Son of deposed President Saleh will assume Yemen's presidency," *Middle East Monitor*, 2 Şubat 2015, Erişim 6 Haziran 2015, <https://www.middleeastmonitor.com/news/middle-east/16716-uae-website-son-of-deposed-president-saleh-will-assume-yemens-presidency>

İbrahim ARSLAN

yeniden yapılandırmaya çalışması; Salih ile Husiler arasındaki koalisyonu güçlendirirken, Mısır’da Mursi’nin yönetimden uzaklaştırılması, Müslüman Kardeşler’den siyasi destek alan Hadi’nin konumunu daha da zayıflattı.⁴¹

Şekil: 1 Yemen’deki Güvenlik Durumu

Kaynak: Steven A. Zyck, “Yemen’s security crises and transition process: implications for humanitarian action and access,” *Humanitarian Exchange Magazine*, Issue 61, Mayıs 2014, Erişim 4 Mayıs 2015, <http://www.odihpn.org/humanitarian-exchange-magazine/issue-61/yemens-security-crises-and-transition-process-implications-for-humanitarian-action-and-access>

Devlet Başkanı Hadi, Husilerin yönetimi ele geçirmelerinden sonra, kaçmak zorunda kaldığı Aden’de, Husiler ile ordu birliklerinin kendisine darbe yaptıklarını ilan ederek istifasını geri çekti ve Körfez ülkeleri ile Arap Ligi’ne Husilerin ilerleyişinin durdurulması çağrısında bulundu.⁴²

⁴¹ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m.*, s.36.

⁴² Faisal J. Abbas, “Why ‘Operation: Decisive Storm’ was needed in Yemen,” 26 Mart 2015, Son güncelleme: 29 March 2015, Erişim 20 Mayıs 2015,

Uluslararası toplum tarafından Yemen'in yasal lideri olarak kabul edilen Hadi'nin⁴³ müdahale çağrısı üzerine, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon güçleri, 26 Mart 2015'de "Kararlılık Fırtınası" adlı operasyonu Yemen'de başlattılar.⁴⁴ 21 Nisan'a kadar sürdürülen operasyonun amacı; Husileri "Ulusal Diyalog" masasına geri dönmeye zorlamak, İran'ın askeri uzantılarına darbe vurmaktır, Husilerin ele geçirdiği füze birliklerini yok etmek ve Salih'e bağlı askeri birlikleri zayıflatmaktır.⁴⁵

Suudi Arabistan liderliğindeki Kararlılık Fırtınası koalisyonuna; Birleşik Arap Emirlikleri 30, Bahreyn 15, Fas 6, Katar 10, Kuveyt 15 savaş uçağı, Mısır 4 savaş gemisi ve hava desteğı, Pakistan savaş gemileri ve hava desteğı, Sudan 3 savaş uçağı, Suudi Arabistan 100 savaş uçağı, 150.000 asker ve deniz unsurları, Ürdün ise 6 savaş uçağı ile katkı sağladı. Körfez ülkelerinden Yemen'in komşusu Umman koalisyona katılmazken, Körfez ülkeleri dışından da koalisyona katılım sağlandığı görüldü. ABD, koalisyona lojistik ve istihbarat desteğı sağlarken, Batı tarafından desteklenen Suriye Ulusal Koalisyonu da, Kararlılık Fırtınası koalisyonunu desteklediğini ve Hadi'yi Yemen'in yasal lideri olarak kabul ettiğini açıkladı.⁴⁶

Koalisyon güçlerinin yürüttüğü Kararlılık Fırtınası operasyonu esnasında, Husi liderlerinden Abdulhalik el-Husi, Yusuf el-Madani ve Yusuf el-Fishi'nin öldürüldüğü ve Husi Devrim Komitesi lideri Muhammed Ali el-Husi'nin de yaralandığı bilgileri basında yer aldı.⁴⁷ Abbas'a göre, resmi sloganı 'Amerika'ya ölüm' olan Husiler, İran tarafından desteklenmektedir. Abbas, ABD kaynaklarına atıfla, sadece Şii değil, Sünni terörist grupların da İran tarafından desteklendiğini iddia etmektedir.⁴⁸

<http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2015/03/26/Why-Operation-Decisive-Storm-was-needed-in-Yemen-.html>

⁴³ "Yemen crisis: Who is..."

⁴⁴ "ABD: Husilerle görüştük," *Aljazeera Turk*, 2 Haziran 2015, Erişim 3 Haziran 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-husilerle-gorustuk>.

⁴⁵ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m.*, s.36.

⁴⁶ Dina al-Shibeeb, "Your guide to 'Operation Decisive Storm'" *Al Arabiya News*, 26 Mart 2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://english.alarabiya.net/en/perspective/features/2015/03/26/Allies-back-Saudi-led-Decisive-Storm-op-in-Yemen-with-fighter-jets-.html>

⁴⁷ *A.g.m.*

⁴⁸ Faisal J. Abbas, *a.g.m.*

İbrahim ARSLAN

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Yemen hükümetinin isteği üzerine askeri operasyona başladığını ifade eden Suudi Arabistan'ın açıklamasından sonra, tüm taraflara sivillerin korunması çağrısında bulunarak, sorunun çözümünün sadece görüşmelerle sağlanabileceğini belirtti. BM Genel Sekreteri, özellikle Körfez İşbirliği ülkelerinin operasyonu desteklediklerinin altını çizerek; tarafların, uluslararası insani hukuka uyma sorumluluğunu hatırlattı. Ban Ki-moon ayrıca; Yemen'in birliğine, egemenliğine ve bağımsızlığına zarar verici eylemlerden kaçınmaları konusunda, tüm tarafları uyardı.⁴⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin acil toplantısında, BM Genel Sekreteri Yemen Özel Temsilcisi Jamal Benomar, çatışmaların mezhepsel tonda olmasından ve ülkedeki Kuzey-Güney bölünmesinin derinleştiğinden endişe ettiğini açıkladı.⁵⁰ Benomar, 20 Mart 2015'de yaptığı açıklamada; “mezhepsel temelde camilerin hedef alınması, ülkedeki güvenlik durumunun ciddi olarak kötüleştiğinin bir göstergesidir” sözleriyle, çatışmaların özelliğine dikkat çekti.⁵¹ Benomar, “Bu tür ciddi gelişmeler, herkesin, özellikle siyasi partilerin, sorumlulukla hareket etmelerini, Yemen'in mezhepçilik, bölünme ve çekişmeden kurtarılması için devam eden görüşmelerde, iyi niyetle ve sorumlulukla hareket edilmesini gerektirmektedir” sözleriyle tarafları uyardı.⁵²

BM Güvenlik Konseyi, basın açıklamasında, Devlet Başkanı Hadi'nin seçimle işbaşına gelen yasal otorite olduğunun altını çizerek, Yemen'deki tüm taraflara sorunların ve farklılıkların diyalog ile çözülmesi gerektiğini, politik geçiş sürecine zarar verecek tek taraflı girişimlerden uzak durulması çağrısında bulundu.⁵³ Konsey, 26 Şubat 2015'de yayınladığı açıklamada; birçok dokümanda yer alan ve Yemenliler tarafından yürütülen demokratik geçiş sürecine işaret ederek, tüm tarafların -özellikle Husilerin- bu dokümanlara, özellikle “Ulusal Diyalog Konferansı”na uymalarını istedi.⁵⁴

⁴⁹ “Ban notes Saudi Arabia's military operations in Yemen, urges protection of civilians.” *UN News Centre*, 26 Mart 2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50432#.VVwYvbntlBc>.

⁵⁰ *A.g.e.*

⁵¹ “Yemen: UN chief strongly deplors terrorist bombings, urges continued peace talks,” *United Nations*, 20 Mart 2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://www.un.org/victimsofterrorism/fr/node/1039>.

⁵² *A.g.e.*

⁵³ *A.g.e.*

⁵⁴ “Yemen: Security Council calls on all parties to stay committed to peaceful political transition”, *UN News Centre*, 26 Şubat 2015, Erişim 20 Mayıs 2015), <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50184#.VVwfabntlBc>.

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

19 Mayıs 2015’de, Körfez İşbirliği’nin desteklediği Riyad’daki Diyalog Konferansı’nda, bir anlaşma imzalandı. Husiler ve önceki Devlet Başkanı Salih dışında diğer taraflar konferansa katıldılar. Riyad Dokümanı;

-Askeri darbe ile ilişkisi olmayan (Husi militanları ima edilmektedir) bir ordu kurulmasını,

-Taslak anayasanın tartışılmasını ve bir referandum yapılmasını,

-Yemen’in güneyi ile ilgili olarak; tek devlet yapısı içinde Güney Yemen’in haklarının tanınmasını ve politik öneminin anlaşılmasını,

-Bu dokümanın uygulanmasının izlenmesi amacıyla bir komitenin kurulmasını,

-Komitenin Yemen’deki politik süreçle ilgisi olan tüm taraflardan oluşmasını, öngörmektedir.⁵⁵

Bölgede Etkin Olan Bölgesel/Küresel Aktörlerin Tutumu

Yemen, dünya ticaretinin %8’inin gerçekleştiği Bab’ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı suyolunun güney girişini kontrol eden, stratejik bir mevkidedir. Bu bölgede oluşabilecek uzun süreli güvensizlik ortamı, dünya ticaretinin yanı sıra küresel ölçekte enerji güvenliğini, bu rotada taşınan enerjiye bağımlı ülkelerin ekonomilerini ve iç istikrarlarını etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Bu bağlamda bu bölümde, bölgeden ayrı düşünülemez Bab’ül Mendep Boğazı ile Yemen’de etkili olan ABD, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve Körfez İşbirliği ülkelerinin izledikleri politikalar üzerinde durulacaktır.

ABD’nin Afrika’ya yönelik oluşturduğu, Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı’na (U.S. AFRICOM) ait bir müşterek görev gücü, Bab’ül Mendep Boğazı’nın batısını kontrol eden Cibuti’de konuşlandırılmıştır;

⁵⁵ “Yemeni dialogue conference signs treaty on crisis,” *Al Arabiya News*, 19 Mayıs 2015, Erişim 08 Haziran 2015, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/05/19/Yemeni-dialogue-conference-to-sign-treaty-on-crisis.html>.

İbrahim ARSLAN

Boğazın doğusundaki ülke ise Yemen'dir. Bab'ül Mendep Boğazı, Yemen'e ait Perim adası tarafından ikiye ayrılmakta, bu durum Boğaz kontrolünde Yemen'e üstünlük sağlamaktadır. Afrika Komutanlığı; Afrika, kıtaya komşu adalar ve bunların etrafındaki sularda ABD tarafından gerçekleştirilecek her türlü tatbikat ve operasyonlardan sorumludur. Ekim 2007'de faaliyete başlayan AFRICOM, bir yıl sonra, 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren, bölgeye yönelik bağımsız bir komutanlığa dönüştürüldü.⁵⁶ AFRICOM, öncelikle ABD'nin ulusal çıkarlarının korunmasını, bölgesel istikrar ve güvenliğin desteklenmesini, işbirliğinde bulunan uluslararası partnerlerle bölgede ortaya çıkabilecek krizlere cevap verilmesini ve ulusaşırı tehditlere karşı caydırıcılığın sağlanmasını amaçlamaktadır.⁵⁷ AFRICOM, ABD'nin, küresel güçlerin bölgedeki etkinliğini azaltmayı hedefleyen bir sert güç unsuru olarak görülmelidir. Bu bağlamda, bu bölgede AFRICOM'un asıl hedefinin, Çin olduğu söylenebilir. ABD, Bab'ül Mendep Boğazı'nı da içine alan Aden Körfezi'nde varlığını güçlendirmek için, Japonya ile birlikte hareket etmektedir. Tokyo hükümeti, Ocak 2015'de Cibuti'de kalıcı bir askeri üs kurma kararında olduğunu açıklamıştır.⁵⁸

ABD'nin, Suriye ve Irak'ta son dönemde artan IŞİD tehlikesine karşı, dengeleyici bir faktör olabileceğini düşündüğü İran'ın, bölgedeki politikalarına temkinli yaklaştığı görülmektedir. Bu bağlamda, İran'ın yürüttüğü nükleer programa yönelik olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 Daimi Üyesi + Almanya (P5+1)⁵⁹ ve İran arasında yapılan geçici anlaşmanın, İran'ın küresel sisteme aşamalı entegrasyon sürecinin ilk somut göstergesi⁶⁰ olarak değerlendirilmesi yanılıcı olmayacaktır.

⁵⁶ "About the Command," *United States Africa Command*, Erişim 01 Haziran 2015, <http://www.africom.mil/about-the-command>.

⁵⁷ "What we do," *United States Africa Command*, Erişim Tarihi: 01 Haziran 2015, <http://www.africom.mil/what-we-do>.

⁵⁸ Fuad Ferhavi, "Aden Körfezi ve Afrika Arasında Japonya'nın Hesapları ve Yemen", *Analist*, Haziran 2015 (B), 52, s.48.

⁵⁹ Dilek Yiğit, "Körfez Ülkeleri'nin İran Karşısında Farklılaşan Tutumları," *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, 22 Şubat 2014, Erişim 29 Mayıs 2015,

<http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/korfez-ulkelerinin-iran-karsisinda-farklilasan-tutumlari/3650>.

⁶⁰ *A.g.m.*

Ferhavi'ye göre, ABD'nin İran'a yönelik ekonomik ambargoyu kaldırmasının arkasındaki gerekçe de, İran ekonomisini Çin veya Rusya yerine Batı ekonomisine eklemektir.⁶¹

İran Anayasası'nın 154. maddesindeki "İran İslam Cumhuriyeti, yalnızca İran'da yaşayan halkın değil, tüm insanların mutluluk müjdecisidir" ifadesi, Tahran'ın dış politikada takip ettiği devrim ihracı odaklı yolu, genel olarak özetlemektedir.⁶² İran, Ortadoğu'da Sana'nın yanı sıra Beyrut, Şam ve Bağdat'ın ülkesi için önemi üzerinde durmakta,⁶³ böylece; Körfez Ülkelerinin İran ve kontrolündeki güçler tarafından çevrelenebileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda; İran, Ortadoğu'da etkinliğini artırmasına olanak sağlayan tüm gelişmelerden yararlanmaktadır. Yemen'in El Hadide Limanı'nın genişletilmesi ile ilgili imzalanan anlaşma, bu yaklaşımı ortaya koymaktadır. Husilerin başkent Sana'yı kontrol altına almaları üzerine, İran'ın, Yemen'in el Hadide Limanı'nı genişletme anlaşmasını imzalaması,⁶⁴ bu bölgeyi, Kızıldeniz'e kıyısı olan -ve Yemen'in batısında yer alan-Eritre'deki İran varlığına eklemeye girişimi olarak değerlendirilmelidir.

İran'ın Ortadoğu politikasında iki konu öne çıkmaktadır. Bunlar; bölgede Sünni/Vahhabi eksenine karşı güçlü bir ittifak kurmak ve ülkesindeki iç istikrarı olumsuz etkileyebilecek, Irak ve Suriye'nin kuzeyinde petrol kaynaklarına sahip, bağımsız bir Kürt devletinin oluşumuna engel olmaktır. İran'da yaşayan ve genel olarak Sünni olan Kürtler, yıllardır İran hükümetiyle mücadele halindedirler. İran'ın hemen batı sınırında bir Kürt devletinin kurulması, İran'daki Kürt toplumu harekete geçirme potansiyeline sahiptir.⁶⁵

⁶¹ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m.*, s.37.

⁶² Cemalettin Taşken, "Yemen'de Suud-İran Rekabeti ve Husiler," *Ankara Strateji Enstitüsü*, 5 Eylül 2014, Erişim 29 Mayıs 2015,

<http://www.ankarastateji.org/haber/yemen-de-suud-iran-rekabeti-ve-husiler-1370/>.

⁶³ Charles Faddis, "Iran Seizes One Arab Capital After Another," *Newsmax*, 27 Ocak 2015, Erişim 29 Mayıs 2015,

<http://www.newsmax.com/CharlesFaddis/Iran-Arab-Capital-jihad/2015/01/27/id/620946/>.

⁶⁴ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m.*, s.37.

⁶⁵ Araz Bağban, "İslam Devleti'nin Yükselişi Karşısında İran'ın Ortadoğu Politikası," *Gerçek*, 10 Temmuz 2014, Erişim 29 Mayıs 2015,

<http://gercekgazetesi.net/uluslararasi/islam-devletinin-yukselisi-karsisinda-iranin-ortadoğu-politikasi>.

İbrahim ARSLAN

Son dönemde Irak ve Suriye’de yaşanan gelişmeler, İran’ın Ortadoğu’ya yönelik politikaları açısından önem taşımaktadır. IŞİD tarafından, Irak ve Suriye’nin Sünni bölgesinin büyük bir kısmını içine alan geniş bir alanda İslam Devleti kurulması ve bölgede artan Şii etkisine karşı savaş ilanı; İran için bölgedeki çıkarlarına açıktan bir tehdit ve yeni bir Sünni tehlikenin ortaya çıkışı anlamına gelmektedir.⁶⁶

Irak’ta, 2003’de, Baas rejiminin devrilmesinden sonra ülkede, sürekli Şii eksenli hükümetlerin kurulması ile iktidarın, -ülkenin kuzeyindeki Kürt bölgesi dışında- büyük ölçekte Şiiilerin eline geçtiği bilinmektedir. İran’ın Irak’ta etkisini artırması, Sünni blokun Irak’ta zayıflaması olarak da yorumlanabilir. Bağban’a göre, İran, son dönemde Suriye’de yaşanan gelişmelere bu bağlamda müdahil olarak, İran-Suriye-Hizbullah ekseninde, İsrail’e karşı kurulmuş olan ittifakın bozulmaması için, Esad’a yardımcı olmak üzere, Kudüs Gücü’nü Suriye’ye gönderdi.⁶⁷ IŞİD’in Sünnilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri ve bazı petrol kaynaklarını ele geçirmesi üzerine; bu oluşumun, el Kaide’den daha büyük bir tehlike olduğunu fark eden İran, IŞİD’e karşı ABD ile işbirliği olasılığını da değerlendirmektedir. Bağban, İran’ın, genel olarak, Ortadoğu’da kendi menfaatlerini korumak ve Basra Körfezi ülkelerine karşı ittifakını genişletmek için mezhep eksenli iç savaşlar yoluyla kitleleri Sünni kesime karşı seferber ettiğini⁶⁸ öne sürmektedir.

Yemen’in, Kızıl Deniz ve Aden Körfezi’ni birbirine bağlayan ve dar bir su yolu olan Bab ül-Mendep Boğazı’na hâkim konumundan dolayı stratejik öneme sahip olduğu, yukarıda vurgulanmıştı. Mısır ve Suudi Arabistan, Yemen’de yönetimin Husiler tarafından ele geçirilmesi halinde boğazdan serbest geçişin tehlikeye düşebileceğinden endişe etmektedirler.⁶⁹ Kuzey’de Husilerin üstünlüğünün artması üzerine Suudi Arabistan, Güney’deki liderlerle diyalogu geliştirmeye başladı. Güney’deki Hirak fraksiyonları, kaynağa ihtiyaç duyduklarında Suudi Arabistan’ın desteğini kazanmaya çalışmaktadırlar. Suudi Arabistan, Güney’de tüm grupları temsil eden bir

⁶⁶ A.g.m.

⁶⁷ A.g.m.

⁶⁸ A.g.m.

⁶⁹ *Yemen crisis: Who is...*

liderin olmasını tercih etmesine rağmen, Hirak fraksiyonları arasında bu beklentisi, henüz gerçekleşmedi.⁷⁰ Mısır, Kararlılık Fırtınası operasyonuna destek vermesine rağmen, Yemen'deki durumun, Mısır'daki Müslüman Kardeşler'i motive edecek şekilde, Müslüman Kardeşler'in güçlenmesiyle sonuçlanmasını istememektedir.⁷¹

Bölgede önemi artan bir diğer aktör, Körfez İşbirliği Konseyi'dir (Gulf Cooperation Council-GCC). Bölgenin istikrar ve güvenliğine yönelik olarak, Mayıs 1981'de, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman tarafından oluşturulan Körfez İşbirliği Konseyi, kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içinde, üye ülkeler arasındaki ilişkileri beklenen düzeyde geliştiremedi. Körfez İşbirliği ülkeleri, gümrük birliği, ortak pazar ve ortak para birimi oluşturulmasına yönelik niyet beyanında bulunmalarına rağmen, bu beklentilerini henüz gerçekleştiremediler. Körfez İşbirliği'ne üye ülkeler arasındaki sorunlar ve güven noksanlığı, işbirliğinin gelişmesine engel olmaktadır. Suudi Arabistan ve BAE arasındaki sınır tartışmaları, Suudi Arabistan'ın bölgedeki diğer ülkeler üzerinde etkinliğinin artmasından duyulan endişe, ülkeler arasında güvenlik alanındaki işbirliğinin derinleşmesini engellemektedir. Örnek olarak; Yarımada Kalkanı (Peninsula Shield) adı ile 1986'da Suudi Arabistan'da birleşik bir Körfez Ülkeleri İşbirliği Gücü oluşturulmasına rağmen, üye ülkeler arasında uzlaşma sağlanamaması nedeniyle bu girişimin daha ileriye taşınması mümkün olamadı.⁷²

Bölge ülkeleri farklı özellikleri, beklentileri ve kaygıları nedeniyle Yemen ve İran'a karşı ortak bir tutum sergileyememektedirler. Suudi Arabistan ve İran arasında tarihten gelen karşılıklı güvensizlik ve şüphe, iki ülke arasındaki ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Her iki ülke, kendisinin, İslam dünyasının merkezi olarak kabul edilmesini arzu etmektedir. Suudi Arabistan ve Bahreyn, İran'ın, iç işlerine karıştığını ve ülkelerindeki Şii nüfusu etkilemeye çalıştığını düşünmektedirler. Kuveyt, diğer ülkelerden

⁷⁰ The Economist, *a.g.m.*, s.28.

⁷¹ Fuad Ferhavi, Mayıs 2015 (A), *a.g.m.*, s.37.

⁷² Mike Ross, "Security in the Gulf and the Arabian Peninsula: An Agenda for NATO", *NATO Parliamentary Assembly*, 221 PCTR 10 E rev. 1. s. 8.
<http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=2076>.

İbrahim ARSLAN

farklı olarak; İran'ı, Irak'a karşı dengeleyici unsur olarak görmesine rağmen, Saddam Hüseyin'in yönetimden uzaklaştırılmasından itibaren, İran'ın bölgedeki etkisini artırma çabalarından kaygı duymaktadır. BAE'nin, İran'la Ebu Musa ve Tunb adaları üzerinden sınır sorunu bulunmaktadır. Büyük ölçekte İran yatırımlarından etkilenen Dubai, halen yaklaşık 10.000 İranlı firmaya ev sahipliği yapmaktadır. Umman ve Katar ise, ortak tarih ve kültürü öne çıkararak, geliştirdikleri ekonomik ilişkilerle İran'ı bir ticaret ortağı olarak görmektedirler. Ülkesinde önemli bir Şii nüfus bulunmayan Umman'ın, İran ile 2009'da imzaladığı güvenlik işbirliği anlaşması, iki ülke arasındaki ilişkilerin derinleşmesine zemin hazırladı. Doğalgaz rezervi konusunda aralarında tartışma bulunmasına rağmen, Tahran ve Katar'ın ilişkileri genel olarak iyi düzeydedir. Katar, Tahran'ın uranyum zenginleşirmesi konusunda BM Güvenlik Konseyi kararını reddeden tek ülkedir.⁷³

Bazı İranlı yetkililerin, Yemen'in başkenti Sana'nın, İran'ın kontrolü altında olması gerektiği yönünde açıklamalar yaptığı bir ortamda, Körfez Ülkeleri İşbirliği, Husilere ve onların destekçilerine karşı, Yemen'deki devlet yapısının çökmesinin önüne geçilmesi, Suriye ve Irak'ta olduğu gibi bir insani felaketle karşılaşılması için operasyon başlattı. Bu operasyon; İran'ın, komşularının iç işlerine karışmasını engellemek amacına yönelikti. Körfez Ülkeleri İşbirliği'nin, İran'ın bölgeye nüfuzunun önlenmesine karşı çok kısa sürede organize olarak Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nu gerçekleştirmesi önemli görülmekle birlikte, bu operasyondaki kararlılığın devamlılığının sağlanıp sağlanamayacağı, üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır. İlave olarak; operasyonun, Körfez Ülkeleri İşbirliği tarafından oluşturulan ortak kapasite ile gerçekleştirildiği, ABD'nin, istihbarat ve lojistik destek dışında operasyona herhangi bir katkı sağlamadığı⁷⁴ dikkate değer bulunmaktadır.

⁷³ A.g.e.

⁷⁴ Ghassan Shabaneh, "Report Operation Decisive Storm: Objectives and Hurdles," *Al Jazeera Centre for Studies*, 12 Nisan 2015, s.3.

İnşacı Yaklaşım Açısından Yemen’de Kimlik Sorunu

Konstrüktivist (İnşacılık) uluslararası ilişkiler teorisi, mevcut uluslararası ilişkiler teorilerinin, 1990’lı yıllarda Soğuk Savaş’ın sona ermesini açıklama konusunda yetersiz kalmalarının da etkisiyle ortaya çıktı.⁷⁵ Yaklaşımları arasındaki farklılıklardan dolayı İnşacılık teorisi; sistemik, aktör merkezli ve bütüncül olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, üniter devletlerarasındaki etkileşime vurgu yapmakta; ikincisi, iç siyasi alandaki sosyal ve hukuki normlar ile devletlerin kimlik ve çıkarları arasındaki ilişkilere öncelik vermekte; üçüncüsü ise ilk iki alanı birleştirmektedir. İnşacılar; aktörlerce paylaşılan fikir, inanç ve değerler sisteminin yapısal özellikler gösterdiği, sosyal ve siyasi eylemler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu üzerinde durmaktadırlar.⁷⁶ Aktörlerin “kişisel” ve “sosyal” olmak üzere iki tür kimliği bulunduğunu öne süren Wendt, kişisel kimliği analizinden çıkarmış ve devletlerin sistemik etkileşim yoluyla sosyal kimliklerini nasıl kurdukları üzerinde durmuştur. Sosyal kimliklerin varlığı, sosyal bir ortamda diğerleri ile ilişkilere bağlıdır. Sosyal anlamlardan oluşan sosyal kimlikler, diğerleri ile olan etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır, kişisel kimliğin köklerini ise iç politikada aramak gerekmektedir.⁷⁷

Kimlik ve çıkar arasındaki ilişkiye dikkat çekilen İnşacı teoride, kimlikler çıkarların belirleyicisidir. Kimlik, ideolojinin mantığına etki etmekte ve farklı politikalara yol açmaktadır. Çıkarların nasıl oluştuğunu açıklamak için bireylerin ve devletlerin sosyal kimliklerine odaklanan inşacılar, aktörlerin çıkarlarını nasıl şekillendirdiğini anlamının, uluslararası siyasi olguları açıklamak için önemli olduğunu belirtmektedirler.⁷⁸

İnşacı kuram, devletlerin önceden belli, her zaman ve her durumda geçerli olan çıkarları olmadığını savunmaktadır. Bu bağlamda; Alexander

⁷⁵ Muharrem Hilmi Özev, “Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm,” *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* içinde, ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2013), s. 483.

⁷⁶ Christian Reus-Smit, “Konstrüktivizm”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater, çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan 3. Baskı, (İstanbul: Küre, 2014), s.294-299.

⁷⁷ Yücel Bozdağlıoğlu, “Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm),” *Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler* içinde, ed. Haydar Çakmak , (Ankara: Platin, 2007), s.152.

⁷⁸ Christian Reus-Smit, *a.g.e.*, ss.294-299.

İbrahim ARSLAN

Wendt, aktörlerin önce kimliklerini belirlediklerini, daha sonra bu kimliğe uygun olarak çıkarlarının neler olduğunu tespit ettiklerini ifade etmekte ve ‘sabit’ ulusal çıkar kavramının varlığını sorgulamaktadır. Aktörler kim olduklarını belirlemeden, başka bir deyişle kimliklerini ortaya koymadan, çıkarlarının neler olacağına karar verememektedirler.⁷⁹

Kimlik genel olarak kültür, dil, din, milliyetçilik (milli bilinç) gibi kavramları içermektedir.⁸⁰ Ontolojik düzeyde kimlik, uluslararası ilişkiler kuramının, özellikle Batı-dışı ve farklı olan kültürleri ve toplumları çözümlemesinde ortaya çıkan sorunları anlamaya yardımcı bir kavramdır.⁸¹ İnşacı yaklaşımda kimlikle ilişkilendirilen çıkar kavramı iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. İlki, uluslararası ilişkiler disiplininde devletlerin dış politika amaçlarını ve hedeflerini belirlemeye yarayan bir kavram olarak tanımlanabilirken, diğeri, belli politikaları haklı göstermek için kullanılan siyasi söylemin adlandırılması, olarak ifade edilebilir.⁸² Sabit bir ulusal çıkar olduğu yaklaşımını kabul etmeyen İnşacı kurama göre, “aktörlerin ne yaptıklarıyla ne oldukları” arasında bir ilişki mevcuttur. Devlet kimliği esas olarak bir devletin kendisini uluslararası politikada nerede gördüğü ve diğer aktörlere göre kendisini nasıl konumlandığıyla ilintilidir. Devletler, dış politikaları vasıtasıyla mevcut kimliklerini devam ettirebilirler veya yeni bir kimlik kazanabilirler. İnşacı kuram açısından devlet kimliği bağımsız değişken, dış politika bağımlı değişken olarak ele alındığında, devletlerin kendilerini diğer aktörlere göre nasıl tanımladıklarının ve konumlandıklarının, çıkarlarının belirlenmesinde çok önemli rol oynadığı belirtilebilir.⁸³

⁷⁹ Birgül Demirtaş-Coşkun, “Çıkar”, *Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler* içinde, ed. Haydar Çakmak, (Ankara: Platin, 2007), s.62.

⁸⁰ Burcu Güçlü Akpınar, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunsalı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* içinde, ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2013), s.456.

⁸¹ E. Fuat Keyman, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni,” *Uluslararası İlişkilerde Post Modern Analizler, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* içinde, der. Tayyar Arı, (Bursa: mkm, Nisan 2012), s.40.

⁸² Birgül Demirtaş-Coşkun, *a.g.e.*, s.58.

⁸³ Birgül Demirtaş, “Türkiye’nin Bosna ve Kosova’ya Yönelik Politikaları: İnşacı Kuram Açısından Bir İnceleme”, *Uluslararası İlişkilerde Post Modern Analizler, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* içinde, der. Tayyar Arı, (Bursa: mkm, Nisan 2012), ss.156-158.

Birleşme öncesinden başlayan ve günümüzde de süren şiddet içerikli çatışma ortamı, ötekileştirildikleri iddiasıyla Güney'in süregelen ve ayrılığı hedefleyen eylemleri, kabileler ve yerel milislerin üstünlük mücadelesinden kaynaklanan güvensizlik ortamı, Yemen'de "kişisel" ve "sosyal" devlet kimliğinin, buna bağlı olarak ulusal çıkarların belirlenmesinde/benimsenmesinde, Yemenliler arasında bir uzlaşa sağlanamadığını göstermektedir. Kültür, din, dil ve millet olma bilinci gibi öğeler, kimlik hareketleri üzerinde tarih boyunca zaman ve mekâna bağlı olarak, farklı değişimler yaratmıştır. 18. yüzyılda kimliklerin belirlenmesinde ve ortak bir kimlik oluşturmada etkili olan din, günümüzde genel olarak ayrıştırıcı bir bakış açısıyla⁸⁴ yorumlanmaktadır. Benzer biçimde, Yemen örneğinde olduğu gibi, bir ülke içinde mezhep farklılıkları, özellikle Ortadoğu coğrafyasında toplumu oluşturan bireyler ve gruplar arasında önemli bir fay hattı olarak öne çıkmakta, devleti işlevsiz hale getirebilecek düzeyde şiddete varan çatışmaların kaynağı olabilmektedir. Bölgesel ve küresel aktörlerin, kendi çıkarları doğrultusunda, stratejik bir bölgede yer alan Yemen'in içyapısına ve istikrarına yaptıkları güçlü müdahaleler, ülkede kimlik-çıkarcı ilişkisini daha da karmaşık hale getirmekte, Ortadoğu'nun en yoksul ülkesi olan Yemen'in bu sorunu aşmasını, adeta olanaksız kılmaktadır.

Yemen'in içyapısı ve buna bağlı olarak ülkede yaşananlar, İnşacı kuram bağlamında kimlik-çıkarcı-dış politika uygulamaları ilişkisinin analizine olanak sağlayan güncel bir örnek sunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, kökleri iç politikada olan "kişisel" kimliğin, "sosyal" kimliğin belirlenmesi üzerindeki etkisinin önemine dikkat çekmektedir.

Sonuç

Yemen, son dönemde, farklı gruplar arasında devam eden ve ülkeyi iç savaşın eşiğine getiren bir çatışma ortamının içine girdi. Ülkedeki asıl mücadele, Devlet Başkanı Abdurabbu Mansur Hadi'ye bağlı güçler ile Husi olarak isimlendirilen Şii Zeydiler arasında yaşanmaktadır. Hükümet güçleri ile Husiler arasındaki çatışmalar, Şii yönetimindeki İran ile, Yemen'le uzun bir sınırı olan Sünni yönetimindeki Suudi Arabistan arasındaki bölgesel güç

⁸⁴ Burcu Güçlü Akpınar, *a.g.e.* s.478.

mücadelesinin bir parçası olarak görülebilir.

Husilerin, süregelen çatışmalarda etkinlik alanlarını ülkenin batısına doğru genişletmeleri; Suudi Arabistan ve Mısır'ı, Husilerin, Bab'ül Mendep Boğazı'nı ele geçirebilecekleri endişesine sevk etti. Suudi Arabistan ve ABD, Husilerin ilerlemesinin arkasında İran olduğunu iddia etmektedirler. İran ve Husiler bu iddiaları kabul etmemelerine rağmen, Ekim 2014'de İran lideri Ayatullah Ali Hamaney'in başdanışmanı Ali Ekber Velayeti, İran'ın, isyancıların "haklı savaş"ını desteklediğini açıkladı.⁸⁵ İran yönetiminin, kendi rejimini diğer ülkelere yaymayı esas alan politika geliştirdiği bilinmektedir. Yemen'e ve kendisine ideolojik olarak yakın bulunduğu Husilere yaklaşımı bu doğrultuda⁸⁶ olan İran'ın, bölgeye yönelik tutumunun kısa vadede değişmeyeceği öngörülebilir.

Suudi Arabistan önderliğinde gerçekleştirilen Kararlılık Fırtınası Operasyonu, bölgedeki güç dengesini etkileyebilir. On ülkenin katkı sağladığı koalisyonun oluşturulmasındaki sürat ve kararlılık, Arap dünyasında alışlagelmişin dışındadır. Bölgede karşılaşılabilecek sorunlarda, bu kararlılığın sürdürülebileceğinin gösterilmesi; bölgeyle ilgisini sürdüren diğer aktörlerin, önümüzdeki süreçte Körfez İşbirliği'ni daha dikkatle izlemelerini gerektirebilir.

Çatışmalardan kaynaklanan istikrarsızlık, kitlesel yer değiştirmeler, zayıf yönetim, rüşvet ve kaynakların tüketilmesi nedenlerinden dolayı kalkınamayan ve Ortadoğu'nun en yoksul ülkesi olan Yemen'de, halkın %32'si yetersiz beslenme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çatışmalardan dolayı 400.000 Yemenlinin yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldığı⁸⁷ ülkede, Yemen Silahlı Kuvvetleri dâhil, çatışmalara taraf olan tüm silahlı gruplar, insani yardıma ulaşmayı engellemektedir. BM'ye göre 50.000 Yemenli insani yardıma ulaşmamaktadır.⁸⁸ Bu durum, ülkede yaşanan insani sorunun derinleştiğini göstermektedir.

⁸⁵ The Economist, *a.g.m.*, s.20.

⁸⁶ Cemalettin Taşken, *a.g.m.*

⁸⁷ Mark Corcoran, *a.g.m.*

⁸⁸ Steven A. Zyck, *a.g.m.*

Ortadoğu’da yer alan ülkelerin birçoğunda var olan kırılma içyapının, Yemen için de geçerli olduğunu ifade etmek yanıltıcı olmayacaktır. 1990’da gerçekleşen birleşmeden itibaren, karar alıcılarla birlikte, Yemen halkını oluşturan tüm grupların genel olarak uzlaştığı, kurulan yeni ülkenin iç dinamiklerinin ve hassasiyetlerinin göz önünde bulundurulduğu kimlik inşasında başarılı olamayan Yemen’in, kendi kaynaklarıyla, içinde bulunduğu karmaşık siyasal, sosyal ve güvenlik sorunlarının üstesinden gelmesi mümkün görünmemektedir. Stratejik olarak çok önemli bir bölgede varlığını sürdürmeye çalışan Yemen’deki iktidar mücadelesi, bölgesel ve küresel güvenlik açısından ciddi sonuçlar yaratabilecek potansiyele sahiptir. Uluslararası toplumun, “Ulusal Diyalog Konferansı” vasıtasıyla üstlendiği istikrarı sağlama sorumluluğunu başarıyla sonuçlandıramaması halinde; Yemen’de devlet yapısının ortadan kalkması sürpriz olmayacaktır. Böyle bir gelişmenin sonrasında oluşabilecek güvensizlik ortamı, sadece Yemen ve bölge ülkelerini değil, Aden Körfezi-Bab’ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz su yolundan yararlanan tüm ülkeleri etkileyecek, Ortadoğu’da Sünni-Şii gerilimi artacak, terörist yapılanmalar güçlenecek, küçük ve hafif çaplı silahların dünya ölçeğinde yayılması kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

“ABD: Husilerle görüştük,” *Aljazeera Turk*, 2 Haziran 2015, Erişim 3 Haziran 2015,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-husilerle-gorustuk>.

“About the Command,” *United States Africa Command*, Erişim 01 Haziran 2015,
<http://www.africom.mil/about-the-command>.

Adel Siraj Merdad, “Yemen’de Neler Oluyor?”, International Middle East Peace Research Center, Erişim 12 Haziran 2015,
<http://www.impr.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/Yemende-Neler-Oluyor.pdf>

İbrahim ARSLAN

Ali Saif Hassan, “Yemen National Dialogue Conference: managing peaceful change?,” *Accord Issue 25*, 2014, Erişim 8 Haziran 2015, www.c-r.org/sites/default/files/Accord25_Yemen.pdf .

Araz Bağban ,”İslam Devleti’nin Yükselişi Karşısında İran’ın Ortadoğu Politikası,” *Gerçek*, 10 Temmuz, 2014, Erişim 29 Mayıs 2015, <http://gercekgazetesi.net/uluslararası/islam-devletinin-yukselisi-karsisinda-iranin-ortadoğu-politikasi>.

“Ban notes Saudi Arabia’s military operations in Yemen, urges protection of civilians,” *UN News Centre*, 26 March 2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50432#.VVwYvbntlBc>.

Birgül Demirtaş, “Türkiye’nin Bosna ve Kosova’ya Yönelik Politikaları: İnşacı Kuram Açısından Bir İnceleme”, *Uluslararası İlişkilerde Post Modern Analizler, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* içinde, der. Tayyar Arı, (Bursa: mkm, Nisan 2012), 151-186.

Birgül Demirtaş-Coşkun, “Çıkar”, *Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler* içinde, ed. Haydar Çakmak, (Ankara: Platin, 2007), 58-63.

Burcu Güçlü Akpınar, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunsalı”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* içinde, ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2013), 455-482.

Cemalettin Taşken, “Yemen’de Suud-İran Rekabeti ve Husiler,” *Ankara Strateji Enstitüsü*, 5 Eylül, 2014, Erişim 29 Mayıs 2015, <http://www.ankarastrateji.org/haber/yemen-de-suud-iran-rekabeti-ve-husiler-1370/>.

Charles Faddis, “Iran Seizes One Arab Capital After Another,” *Newsmax*, 27 Jan 2015, Erişim 29 Mayıs 2015, <http://www.newsmax.com/CharlesFaddis/Iran-Arab-Capital-jihad/2015/01/27/id/620946/>.

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

Charles Schmitz, *Yemen's National Dialogue*, MEI Policy Paper 2014-1, Middle East Institute, Şubat 2014.

Christian Reus-Smit, “Konstrüktivizm”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater, çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan 3. Baskı, (İstanbul: Küre, 2014), 285-314.

“Countries of the world, Yemen People 2014,” last modified 06-Nov-14, Erişim 27 Mayıs 2015,
http://www.workmall.com/world_fact_book_2014/yemen/yemen_people.html.

Dilek Yiğit, “Körfez Ülkeleri’nin İran Karşısında Farklılaşan Tutumları,” Stratejik Düşünce Enstitüsü, 22 Şubat 2014, Erişim 29 Mayıs 2015,
<http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/korfez-ulkelerinin-iran-karsisinda-farklilasan-tutumları/3650> .

Dina al-Shibeeb, “Your guide to ‘Operation Decisive Storm’” *Al Arabiya News*, 26 Mart 2015, Erişim 20 Mayıs 2015,
<http://english.alarabiya.net/en/perspective/features/2015/03/26/Allies-back-Saudi-led-Decisive-Storm-op-in-Yemen-with-fighter-jets-.html>.

E. Fuat Keyman, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni,” *Uluslararası İlişkilerde Post Modern Analizler, Kimlik, Kültür, Güvenlik ve Dış Politika* içinde, der. Tayyar Arı, (Bursa: mkm, Nisan 2012), 39-58.

Faisal J. Abbas, “Why ‘Operation: Decisive Storm’ was needed in Yemen,” 26 Mart 2015, Son güncelleme: Sunday, 29 Mart 2015, Erişim 20 Mayıs 2015,
<http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2015/03/26/Why-Operation-Decisive-Storm-was-needed-in-Yemen-.html>

İbrahim ARSLAN

Fuad Ferhavi, “Aden Körfezi ve Afrika Arasında Japonya’nın Hesapları ve Yemen”, *Analist*, 52 (Haziran 2015), 46-49.

-----, “Yemen Savaşı Bölgeye ve Çin ile Rusya’nın Yaklaşımına Bir Bakış”, *Analist*, 51 (Mayıs 2015), 32-37.

Ghassan Shabaneh, “Report Operation Decisive Storm: Objectives and Hurdles”, *Al Jazeera Centre for Studies*, 12 Nisan 2015.

Mark Corcoran, “Timeline: A century of conflict in Yemen,” *ABC News*, Güncelleme: 22 Nisan 2015, Erişim 4 Mayıs 2015, <http://www.abc.net.au/news/2015-04-15/yemen-a-century-of-conflict/6381720>.

M. Efe Çaman, Kenan Dağcı ve M. Ali Akyurt, “Yemen: “Yeni Afganistan” mı?”, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 1. Cilt* içinde, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, (Ankara: Nobel 2010), 337-354.

Mike Ross, “Security in the Gulf and the Arabian Peninsula: An Agenda for NATO”, *NATO Parliamentary Assembly*, 221 PCTR 10 E rev. 1 <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=2076>.

Muharrem Hilmi Özev, “Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm,” *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* içinde, ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, (İstanbul: Beta, 2013), 483-522.

Neşe İdil, “Sana hükümeti, El Kaide ve Husiler... Yemen’de ne oluyor?,” *Radikal*, 23.01.2015, Erişim 4 Mayıs 2015, http://www.radikal.com.tr/dunya/sana_hukumeti_el_kaide_ve_husiler_yemende_ne_oluyor-1278327

Steven A. Zyck, “Yemen’s security crises and transition process: implications for humanitarian action and access,” *Humanitarian Exchange Magazine*, Issue 61, Mayıs 2014, Erişim 4 Mayıs 2015,

Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi

<http://www.odihpn.org/humanitarian-exchange-magazine/issue-61/yemens-security-crises-and-transition-process-implications-for-humanitarian-action-and-access>.

The Economist, Economist Intelligence Unit, “Country Report Yemen,” Londra, 4 Mayıs 2015.

“UAE website: Son of deposed President Saleh will assume Yemen’s presidency,” *Middle East Monitor*, 2 Şubat 2015, Erişim 6 Haziran 2015, <https://www.middleeastmonitor.com/news/middle-east/16716-uae-website-son-of-deposed-president-saleh-will-assume-yemens-presidency>

“What we do,” *United States Africa Command*, Erişim 01 Haziran 2015, <http://www.africom.mil/what-we-do>.

“Yemen crisis: Who is fighting whom?,” *BBC News*, 26 March 2015, Erişim 4 Mayıs 2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423>?

“Yemeni dialogue conference signs treaty on crisis,” *Al Arabiya News*, 19 May 2015, Erişim 08 Haziran 2015, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/05/19/Yemeni-dialogue-conference-to-sign-treaty-on-crisis.html>.

“Yemen: Security Council calls on all parties to stay committed to peaceful political transition”, *UN News Centre*, 26 February 2015, Erişim 20 Mayıs 2015), <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50184#.VVwfabnt1Bc>.

“Yemen: UN chief strongly deplores terrorist bombings, urges continued peace talks,” *United Nations*, 20.03.2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://www.un.org./victimsofterrorism/fr/node/1039>.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:1
Sayı:1

İbrahim ARSLAN

“Your guide to ‘Operation Decisive Storm’,” *Al Arabiya News*, Last Update: 27 March 2015, Erişim 20 Mayıs 2015, <http://english.alarabiya.net/en/perspective/features/2015/03/26/Allies-back-Saudi-led-Decisive-Storm-op-in-Yemen-with-fighter-jets-.html>.

Yücel Bozdağlıoğlu, “Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm),” *Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teorileri* içinde, ed. Haydar Çakmak, (Ankara: Platin, 2007), 149-154.